

TEZHİP SANATINDA YENİLİKÇİ BİR USTA: FARUK TAŞKALE VE ESERLERİ

Betül COŞKUN ÇELİK

Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, bccelik@beu.edu.tr ORCID: 0000-0002-6242-3485

Çoşkun Çelik, Betül. “Tezhip Sanatında Yenilikçi Bir Usta: Faruk Taşkale ve Eserleri”. idil, 80 (2021 Nisan): s. 698–713. doi: 10.7816/idil-10-80-13

ÖZ

Faruk Taşkale, Türk kültür ve sanatına dair yeni ve özgün eserler ortaya koymuş olması sebebi ile tezhip sanatı üzerine çalışmalar yapan bilim ve sanat insanları arasında önemli bir isimdir. Alanında yaptığı çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, gelecek nesillere kayda değer birçok eser bırakmıştır. Faruk Taşkale’nin eserlerine geniş bir çerçeveden bakıldığında, klasik çalışmalarının yanı sıra çağdaş formları geleneğin kuralları ile harmanlayarak özgün tasarımlar ortaya koyduğu görülür. Taşkale, tezhip sanatında ilk kez uygulanan renk geçişli kâğıt zeminleri üzerine hatayi çiçekler, asimetrik kompozisyonlar, soft renkler ve özellikle tezhip sanatında ilk kez kullanılan renk geçişli çiçek uygulamaları ile dikkat çekmektedir. Faruk Taşkale’nin tezhip sanatı ile dolu yaşamı, Müzehhibe Rikkat Kunt ile tanışması, sanat üslubu hakkındaki bilgileri, kaleme aldığı yazılarından, kitaplarından ve röportajlarından faydalanılarak biyografik bir çalışma olarak hazırlanmıştır. Ayrıca tezhip sanatının gelişimine katkı sağlayan eserlerinin analizleri görseller üzerinden detaylı bir şekilde yapılmıştır. Tezhip sanatı için 21. yüzyıl sanatçıları arasında en yenilikçi sanatkâr ve bilim insanlarından biri olan Taşkale’nin üslubunun ve sanat hayatının, tezhip sanatına gönül vermiş insanlara ışık tutacağı muhakkaktır.

Anahtar Kelimeler: Faruk Taşkale, tezhip sanatı, müzehhip, gül

Makale Bilgisi:

Geliş: 20 Ocak 2021

Düzeltilme: 23 Şubat 2021

Kabul: 17 Mart 2021

Giriş

Arapçada “altınlamak” anlamına gelen tezhip kelimesi; ezilerek fırça yardımı ile sürülecek hâle getirilmiş olan varak altın ve çeşitli renklerin kullanılmasıyla yapılan parlak ve cazip bir kitap san’atıdır (Derman, 2000:628). Osmanlı dönemiyle birlikte tezhip sanatının kullanıldığı yerlerin başında el yazmaları ve Kur’an-ı Kerim’ler, fermanlar, beratlar gelmektedir. Tezhiplenmiş yazı ve minyatür örnekleri ilk olarak, Orta Asya’da Uygur Türkleri devrinde görülür (Üçer-Üçer, 2006:132). İslam ve Türk devletinin varlığını, bunların birbirleriyle sanatsal etkileşimi, Türk tezhip sanatının gelişiminde büyük rol oynamıştır.

Türk tezhip sanatı, Ortaçağ’dan günümüze kitaba verilen önemle birlikte gelişmiş, başlı başına bir sanat dalı haline gelmiştir. Tezhibin, diğer kitap sanatlarıyla birlikte kullanılmış olması kitaplara ayrıca bir renk katmıştır. Tezhip sanatının kabul gören en önemli işlevlerinden biri yazı bezemesi olmuştur. Rikkat Kunt’un tezhibi, yazının giysisi olarak tabir etmesi tezhip sanatının bu işlevini ortaya koyması bakımından önemlidir. Tezhip sanatı yazı ile kullanıldığı gibi çeşitli kitap sanatları ile kullanılmış ve tezyinat yapılırken hayvansal motiflerin yanında stilize edilmiş bitkisel motifler, rûmîler, geometrik desenler ile bulutlar bezeme öğeleri sıklıkla kullanılmıştır. Bu desenlerde vazgeçilmez renkler içinde altın güneşi temsil ederken lacivert ise gökyüzünü temsil etmiştir. Bu temsilin uygulayıcıları olan sanatçılara müzehhip (erkek sanatçı) ve müzehhibe (kadın sanatçı) ismi verilmiştir (Taşkale, 2010:6). Yüzyıllar boyunca tezhip sanatkarları, tezhip sanatını sadece uygulama alanında bırakmamış, yaşam tarzlarını ve ruhlarını, temelinde güzellik yatan bu sanat ile doldurmuşlardır. Tezhip sanatının daha ileri gitmesi için hem akademik hem uygulama alanlarında birçok önemli işler yapan, en yenilikçi ve üslup sahibi sanatkarlarımızdan Faruk Taşkale bu çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Sanatkâr, sadece eser üretmekle kalmamış aynı zamanda, tezhip sanatında akademik sahada söz sahibi olan öğrenciler yetiştirmiştir. Taşkale’nin tezhip sanatında yolculuğu bu sanata gönül veren kişilere, tezhip sanatını uygulama açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Yöntem

Faruk Taşkale’nin hayatını ve eserlerini konu alan araştırmada yazılı, sözlü ve görsel kaynaklardan istifade edilmiştir. Yazılı belgelerde, öncelikle kendi yazılarından ve arşivinden faydalanılmıştır. Faruk Taşkale hakkında çeşitli isimlerin yazmış olduğu notlar, biyografik çalışmalar ve makaleler özenle incelenerek kendisi, eserleri ve sanat üslubu hakkında detaylı inceleme yapılmıştır. Makalede kullanılan tüm fotoğraflar Taşkale’nin kişisel arşivinden elde edilmiştir.

Faruk Taşkale Hakkında

1961’de Nevşehir’de doğdu. 1965 senesinde ailesi ile yaşadıkları İstanbul Beşiktaş’ta Anafartalar İlkokulunda eğitim ve öğretimine başladı. Orta ve lise eğitimini Kabataş’ta Fındıklı Lisesinde tamamladı. 1986’da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İngilizce Anabilim Dalından mezun oldu. 1980 – 1984 yılları arasında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Topkapı Sarayı Geleneksel Türk Sanatları Atölyesine devam etti. 1983–1987 yılları arasında, Çemberlitaş’ta Barın Yazı ve Cilt Atölyesi’nde Prof. Emin Barın ile geleneksel sanatlar ve kitap sanatları restorasyonu konusunda çalışmalar yaptı.

Resim 1. Faruk Taşkale

1984–1986 yılları arasında sanatına hayran kaldığı ve örnek aldığı Müzehhibe Rikkat Kunt’tan usta–çırak yöntemiyle tezhip dersleri aldı. 1989’da Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1991’de Prof. Dr. Kerim Silivri’li danışmanlığında “Tezhip Sanatı ve Tezhip Sanatında Rikkat Kunt Ekolü” konulu tez çalışmasıyla yüksek lisans programını tamamladı. 1994’te de “Tezhip Sanatının Kullanım Alanları” konulu tez çalışmasıyla sanatta yeterlik programını tamamladı. 1996 yardımcı doçent, 2000 yılında doçent, 2008’de profesör oldu. 2012’den bu yana M.S.G.S.Ü. Geleneksel Türk Sanatları Bölüm Başkanı olarak görevine devam etmektedir (Resim 1). Sanatkarın bugüne kadar tezhip sanatı ile ilgili yayımlanmış 50’ye yakın makalesi bulunmaktadır. Ayrıca 100’e yakın tezhip sergisine katılmıştır. Ayrıca, Sadberk Hanım Müzesi, Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi, yurtiçi ve yurtdışı özel koleksiyonlarda eserleri bulunmaktadır. Klasik tasarımların yanı sıra, serbest tasarımlar yapmaya devam eden sanatkarın aynı zamanda kendi geliştirdiği teknikle hazırladığı “Gül” konulu bir koleksiyonu bulunmaktadır (URL: 1).

Taşkale’nin eserlerinin bir kısmı uzun yıllar maddi ve manevi desteğini gördüğü merhum Sevgi Gönül koleksiyonunda bulunmaktadır. Hilye, levha, tekke yazısı, kıt’a, kitap ve albümlerden oluşan muhteşem koleksiyon, Sevgi Gönül’ün isteği ve vasiyeti üzerine İcra Komitesi Başkanlığını yaptığı Sadberk Hanım Müzesi’ne devredilmiştir. Bu koleksiyon içerisinde 18. yüzyılda hazırlanmış “Hilyeler Albümü” ve 19. yüzyılda yapılmış “Çiçek Albümü” Taşkale için çok önemlidir. Taşkale kendisini etkileyen bu iki eser üzerine makale yazmıştır. Prof. Dr. Taşkale, İstanbul’da Artam A.Ş., Portakal Sanat ve Kültür Evi ile Alif Art gibi müzayede ve sanat kuruluşları ile Sadberk Hanım Müzesi ve birçok özel şahsın tezhip konusunda danışmanlıklarını yapmaya devam etmektedir. Aynı zamanda MSGSÜ’de lisans, yüksek lisans ve sanatta yeterlik programlarında Tezhip Tasarım, Serbest Tasarım, Natüralist Üslupta Çiçekler, Müze Araştırmaları, Tezhip Sanatı Tarihi (seminer) ve Türk Süslemeleri derslerine girerek tezyin sanatımıza yeni ustalar kazandırmaktadır. Hâlâ yapmaya devam ettiği birbirinden âlâ tezhiplerle de gözlerimize şifa vermektedir. Sanatkarın Hattat Hüseyin Gündüz ile hazırlayıp yayımladıkları yedi kitabı bulunmaktadır. Bunlar: Rakseden Harfler, Dancing Letters, Hat Sanatında Hilye-i Şerife, Hilye-i Şerife Hz. Muhammed’in Özellikleri, Characteristics of the Prophet Muhammed, Esmâ’ün-Nebî Hz. Muhammed’in İsimleri, Harflerin Sanata Yansıması, Harflerin Sırrı’dır.

Günümüzde tezhip sanatı konusunda ün yapmış birçok sanatkar, Faruk Taşkale’nin tedrisatından geçmiştir. Öğrencileri arasında Dr. Öğr. Üyesi Atilla Turgut, Dr. Öğr. Üyesi Betül Coşkun Çelik, Arş. Gör. Betül Demir, Arş. Gör. Hüsna Kılıç, Hasan Türkmen, Emel Türkmen (icazetli öğrencisi), Dilek Yerlikaya, Berrin Çakin Güç, Aysun Mert, Yonca Eracar, Ayşe Betül Akpınar, İlksen Biçer, Figen Tekiner, Elif Sena Yılmaz, Santiago Savi ve adını sayamadığımız onlarca isim vardır. Ayrıca lisansüstü programlarda Taşkale’nin derslerine giren ve tez danışmanlığı yaptığı onlarca öğrencisi bulunmaktadır. Doç. Dr. Ülkü Gezer, Dr. Öğr. Gör. Asiye Kafalier Dönmez, Sema Yekeler, Fumiko Takahori, Zehra Durmuş, Asude Oran, Şeyma Okur, Dilara Yarcı Diniz önemli isimlerdir.

Faruk Taşkale ile Emin Barın Yazı ve Cilt Atölyesi ve Rikkat Kunt

Faruk Taşkale, ortaokul yıllarında resme karşı yeteneğinin ve ilgisinin peşinden giderek, ileride yaşamayı hayal ettiği İstanbul’un erguvan ve servi ağaçları ile süslü, bahçeli ahşap evleri resmetmiştir. Tezhip sanatıyla tanışması ise 1980 yılında olmuştur. Yakın dostu Hattat Hüseyin Gündüz Hoca’nın teşvik ve yönlendirmeleriyle Topkapı Sarayı Tezhip Atölyesi’ne başlamış ve burada Cahide Keskiner, Melek Antel ve Semih İrteş ile tezhip çalışmalarını sürdürmüştür. Topkapı Sarayı’nın mistik atmosferi içerisinde gerçekleştirilen çalışmalardan son derece keyif alan Taşkale, burada Murakka germeyi, kâğıt boyayıp âharlamayı, altın ezmeyi, desen tasarım ve renklendirmeyi öğrenmiştir (URL:2). Burada eğitim almak Taşkale için önemli bir deneyim olmuş ve Topkapı Sarayı Müzesi ve Kütüphanesinde bulunan el yazmalarını yakından inceleme fırsatı elde etmiştir.

1984 yılında hem Topkapı Sarayı Tezhip Atölyesi’nden hem de üniversiteden mezun olmuş, aynı yıl Emin Barın Hoca’nın Çemberlitaş’taki atölyesinde yapılan vazgeçilmez “perşembe toplantılarına” katılmaya başlamıştır. Önemli tarihçiler, sanatkar ve koleksiyonerler, Mithat Sertoğlu, Şevket Rado, Safiyettin Pınar, Mahmud Öncü, Hasan Çelebi, Ethem Çalışkan, İslam Seçen, Hüseyin Gündüz, Savaş Çevik gibi sanatla uğraşan birçok kişi ile tanışmış onlardan feyz almıştır. Emin Barın, Faruk Taşkale’nin Müzehhibe Rikkat Kunt ile tanışmasına vesile olmuştur (Faruk Taşkale yayımlanmamış ders notları). Bu güzel tanışma, yakın dönem tezhip sanatımızın en önemli müzehhibelerinden Rikkat Kunt’un son talebesi; Rikkat Kunt’un söylemiyle “*tekne kazıntısı*” unvanına sahip olacak olan Faruk Taşkale’yi âdeta Türk tezyini sanatlarının kara sevdalı âşığı haline getirmiştir.

Faruk Taşkale, Rikkat Kunt Hanım ile Emin Barın vesilesiyle tanışır. Emin Barın’ın daveti üzerine hat koleksiyonu sergisine gider. Bu sergide Emin Barın, Faruk Taşkale’ye “en çok dikkatini çeken eser hangisi” diye sorar. Bu sual karşısında Taşkale, Hamit Aytaç’ın emsalsiz kalemiyle tamamladığı, Rikkat Kunt’un eşsiz tezhibi ile mühürlediği eseri işaret eder. Bunun üzerine Emin Barın, Faruk Taşkale ve Hüseyin Gündüz’ü Rikkat Kunt Hanım ile tanıştırmaya karar verir. 1984’te bir bahar mevsiminde İstanbul’un Beylerbeyi semtinde Taşkale ve Rikkat Kunt Hanım tanışır.

Taşkale, Rikkat Hanımla tanışma anlarını şöyle ifade eder:

Elimde beyaz zambaklardan oluşan bir çiçek buketi vardı ve heyecandan kalbim duracak gibiydi. Rikkat Hanım büyük bir sevinç ve güler yüzle karşıladı bizi. Emin Hoca tanıştırdı büyük ustayla beni. Elini öptüm mutluluk içerisinde ve ilk konuşmalarımızı hatırlamıyorum o heyecanla... Daha sonra gelini Müfide Hanım bize ikram hazırlığı yaparken hocam; odasını dolaşmamı ve duvarlarda asılı bulunan levhaları incelememi istedi. Küçük cadde tarafına bakan muhteşem bir odaydı. Masası ve üzerinde fırçalarını koyduğu ve kendi süslediği küçük bir ahşap kavanoz ile masa üzerindeki duvarda asılı olan Şeref Akdik tarafından yapılmış yağlıboya portresi ilk dikkatimi çeken şeyler olmuştu. Sonrasında tamamı rahmetli hocam tarafından tezhiplenen Kamil Akdik, Halim Özyazıcı ve Necmettin Okyay ketebelevi levhalar dikkatimi çekti. Yatağı, masası, duvarda asılı olan her şey o kadar muntazamdı ki, hayran kalmamak mümkün değildi. Odadaki objeler sanki bana gülümsüyor ve hoş geldin diyorlardı... Çaylarımızı içtik, kurabiyelerimizi yedik. Rikkat Hanım “Hafta sonları gel birlikte çalışırız, altınlarımızı ezip desenlerimizi kâğıda geçersin” dedi ve her biri adeta birer çeyiz bohçası gibi, içerisinde muntazam bir şekilde katlanmış desenlerin bulunduğu cilbentleri açtı ve bana birkaç desen armağan etti. Ölecek gibiydim mutluluktan. Dışarı çıktığımızda Emin Hocam, Rikkat Hanım’ın beni çok sevdiğini ve sağlığı el verdiğince bana yardım edeceğini söylediğini belirtti. Her şey rüya gibiydi (Faruk Taşkale’den naklen).

Taşkale tanıştığı o günden sonra vefatına kadar her hafta sonu Rikkat Hanımı ziyarete gitmiş, yaptığı desenlerini birlikte etüt ve tashih etmiştir. Rikkat Hanım’ın son öğrencisi olan Taşkale’ye “tekne kazıntısı” lakabı hocası tarafından verilmiştir. Rikkat Hanım’ın ya da Kunt ismi ile müsemma bir eğitim anlayışı ile öğrencilerine, kendisinde doğuştan var olan mükemmel tasvir (sanat) yeteneğinin meyvesi olan ustalığının ip uçlarını büyük bir nezaket ve nezahet içerisinde nakletmiştir. Rikkat Kunt, almış olduğu Osmanlı hanedan terbiyesini, eski İstanbul Hanımefendisi zarafetini Türk İslam Sanatların da ki ulvilik ile mezcetmiş bu mecz halini de eğitim-öğretim ilkeleri içerisinde öğrencileri ile meşk etmiştir. Sanatkâr Faruk Taşkale’nin öğrencilerine bu denli naif, sabırlı, titiz ve son derece velud olmasının en büyük sebeplerinin başında Rikkat Hanım’ın eğitiminden geçmiş olması ve sanatın temelinde yatan güzeli ilke edinmiş olması gelmektedir.

Prof. Dr. Faruk Taşkale’nin Tezhip Sanatına Bakış Açısı ve Üslubu

Altınlama, altınla bezeme anlamına gelen tezhip sanatı, Faruk Taşkale için sadece bir bezeme sanatı olarak kalmamış, temsil ettiği sanatın temelinde var olan güzeli, sabrı ve inceliği özümsemiş, bir hayat tarzı olarak benimsemiş ve geleneğin içerisindeki tezhip sanatını çağdaşla bütünleştirmiştir (URL: 3).

Taşkale’ye göre günümüzde tezhip iki kulvarda mesafe almaktadır. Bunlardan ilki geleneği oluşturan klasik formdur. Bu formda yazılar için zemin ve kompozisyon uyumlu olmalıdır. Yazım kuralları, tezhibin bilimsel incelikleri, renk, motif, şekil bilgisi kuyumcu terazisi gibi hassas bir dengede yerlerini alarak uygulanır (Resim 2). İkincisinde ise uygulanış tarzı daha serbest tasarımlar şeklinde kendini gösterir. Sanatkâr, “serbest tasarımların, sanatkârların duygu ve birikimlerini, yaşam tarzı ve estetik görüşleri doğrultusunda kendilerini ifade etmeleri şeklinde ortaya çıktığını” söyler. Ayrıca “Serbest tasarım yapan bir sanatkârın mutlaka iyi bir klasik tasarım bilgisine sahip olması gerektiğini” de ifade eder (Taşkale, özel görüşme).

Resim 2. Yâ Vedûd, hat: Hüseyin Gündüz, tezhip: Faruk Taşkale, özel koleksiyon.

Resim 3. Resim 2'in detayı

Zaman içerisinde (20. yüzyılın sonlarından itibaren) değişen dünya algısı, yeni gelen nesillerin, kuşakların bilgiyi beceriyi kavrayıştaki, nesneye bakıştaki farklılıkları klasik üslupların seyrinin dışında yeni-tali sanat üslup ve tarzlarını da beraberinde getirmiştir. Tezhip sanatında klasik diye tabir edilen kompozisyon, motif ve renklerin aynı tarzda kullanılmasının birbirlerini tekrarlayan çalışmalar şeklinde bir kısır döngüye gireceğini düşünen Taşkale, bir sanatçının klasik tezhip üsluplarını ve kurallarını bilerek yeni ve farklı kompozisyonlar üretmesinin yadırganmayıp, desteklenmesi gerektiğini söyler. Sanat, yaşayan ve yeniliklere açık olan bir olgudur ve tezhip sanatı diğer sanat dalları ile de yorumlanabilir. Sadece tezhip sanatını yaşatma gibi dar bir düşünce yanlış olur. Selçuklu ekolünden bu yana farklı ekol ve tarzların tezhip sanatında etkili olması bu gerçeği açık bir şekilde vurgular.

Taşkale'nin tezhip üslubu; deniz üzerinde kırılan yaz güneşi gibidir, renklerin ışığı gözü yormadığı gibi, eserlerindeki şemalide ruhu sıkmaz. Taşkale'nin eserlerindeki ruh gerçek musavvir ile tanzim ettiği renk ve

şekillerde tabiatın tasviri ile mükemmel bir yakınlık ve uyum içindedir. Eserlerindeki tezyinat yakından ve derinden incelenirken bir müddet sonra motifler yazılacak bir şiirin mısraları, renkler bestelenecek bir şarkının melodisi imiş hissini uyandırır. Taşkale için tezhip sanatı ve tarzı, aldığı eğitim, kültür birikimi, inançları, yaşam biçimi, tabiatın renklerini algılayış şekli ve duyguları doğrultusunda kendisini ifade edebildiği bir besin kaynağı, bir ışıktır.

Taşkale’nin eserlerinde gerek klasik gerekse özgün şeklinde olsun Mevlana’nın bir sözünde belirttiği gibi “küle döndü isen güle dönmeyi bekle” misali zemindeki desenler hatayı çiçekler, asimetrik duruşlar, renklerdeki tonların birbirine sırt çevirmeden, birbirini selamlayarak devam ettiği geçişler bir semazenin dönüşünü çağrıştırırken, güller-ah o güller ise- Hz. İbrahim’in kucağındaki güller misali sukunetin, tevekkülün, aşk ile hem dem oluşun cezbisi misali kâğıda akseder.

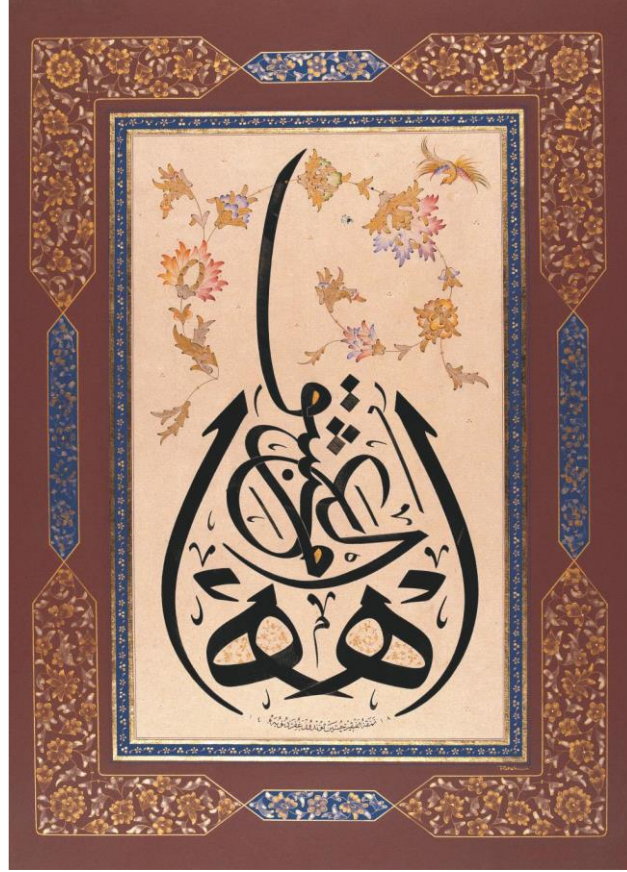
Faruk Taşkale’yi, Türk tezyini sanatlarında ilk olarak Karamemi’nin uyguladığı lâle, gül, karanfil, sümbül, servi ağacı, bahar dalı gibi bahçe, çiçek ve bitkilerini yarı stilize şekilde işlemiş olması ve Ali Üsküdarî’nin natüralist tarzda çiçekleri çok etkilemiştir. Sanatkârın özgün gül kompozisyonlarının ortaya çıkmasında bu etkinin payı büyüktür. Son yıllarda hazırlamakta olduğu “Gül” koleksiyonu, natüralist stilde kendine has bir yöntem kullanarak renklendirilmiş güllerden meydana gelmektedir. Taşkale’nin bu koleksiyonunda, zeminlerde vazgeçilmezi olan, renk geçişli kâğıtlar olmuştur. Su damlacıkları, uğurböceği, karınca ve örümcek gibi bitki temaları ekseriyetle çiçek ve yapraklar üzerinde kendilerine yer bulmuşlardır.

Taşkale ile özdeşleşen gül ve gül kompozisyonlarının oluşturduğu serbest tasarımlar sanatseverler için ilgi odağı olmuştur. İslam tasavvufunda “gül” bitkisi nasıl Hz. Peygamber ile özdeşleşmişse Taşkale’nin eserleri de gül ile kemiklemiştir. Her Müslüman’ın hayatında ikame olması gereken sünneti seniyye sanki Taşkale’nin eserlerinde gül ile neşv-ü nemâ bulmuştur. Taşkale’nin eserlerinde hayat bulan gül motifinin her biri seyrü süluk’tan (tasavvuf yolculuğu) kazanılan bir merteye gibi durmakta, güllerin etrafındaki kelebek, çiçek, böcek nev’indeki tezyinat salat-ü selam çekilen tesbih tanelerini veya zikir meclisindeki Zakir meleklerini çağrıştırmaktadır. Sanatkâr çalışırken, güllere karşı olan muhabbetini “kışın çok yoğun bir kar yağışı varken bile güllerin görüntüsü ve kokusuyla en sevdiğim mevsim olan baharda hissedirim kendimi” diyerek ifade eder. Sanatkârın eserlerinde yazı ile tezhip daima yan yana yürümektedir. Yazılarını genellikle, tasarımlarını hazırlarken yorumlarını mutlaka aldığı, Hattat Hüseyin Gündüz yazmaktadır. Hz. Ali “güzel yazı gönüllerin reyhanıdır” der. Bu reyhana kokusunu veren de maharetli tezyinatı ile Faruk Taşkale’den başkası değildir.

Prof. Dr. Faruk Taşkale’nin Sanat Eserleri ve Yorumu

Faruk Taşkale’nin tezhip tarzı artık ekol olma yolundadır. Taşkale’nin eserleri o kadar özgündür ki, eserin altında adı yazmasa dahi o eserin Taşkale’ye ait olduğu bilinir. Klasik çalışmalarının dışında özgün tasarımlarında, tezhip sanatında ilk kez uygulanan renk geçişli kâğıt zeminler ve bunların üzerine uyguladığı hatâyî çiçeklerinde renk geçişleri, asimetrik kompozisyonlar ve sade, yumuşak renkler sanatkârın üslup özelliklerindendir. Sanatkârın müzeler ve özel koleksiyonlarda birçok muhteşem eseri bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında Taşkale’ye ait bazı çalışmalar üzerinden detaylandırma yapılacaktır.

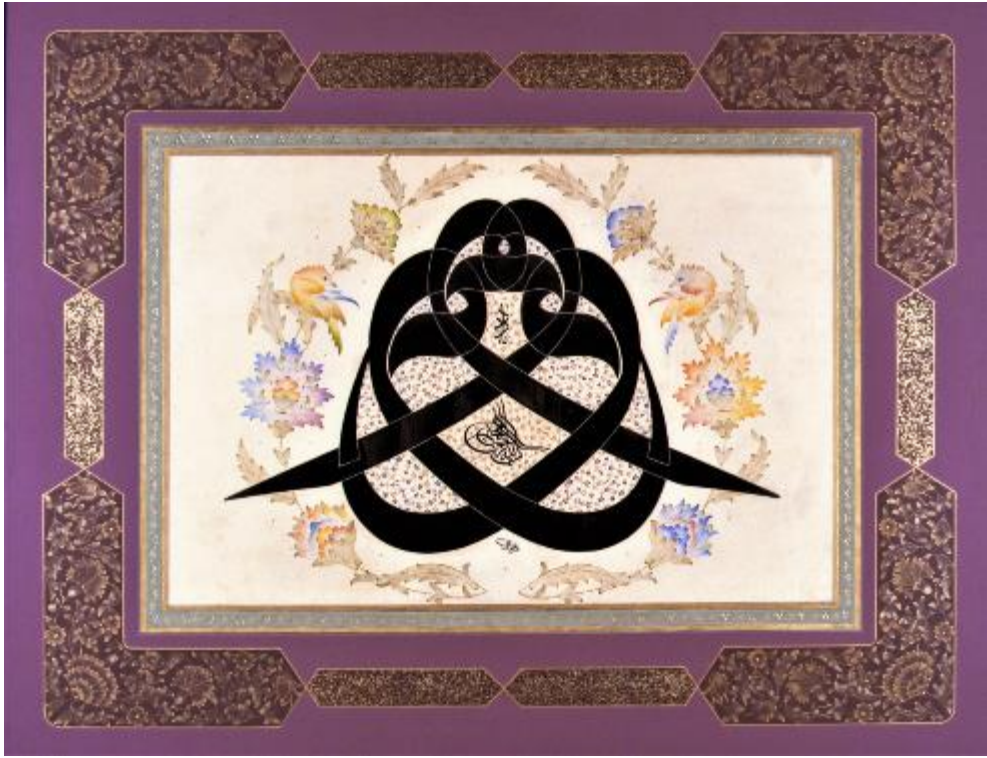
Çiçeklerde renk geçişleri 21. yüzyılda etkili olmuş bir tarzdır. Faruk Taşkale tarafından işlenen bu tarzda hatâyî çiçekleri ‘‘Ah Minel Aşk’’ ve ‘‘Ya Vedud’’ isimli eserlerinde halkâr uygulaması ile farklı bir renkle başlayıp farklı bir renkle biter. Örneğin bir hatâyî çiçeği kırmızı renkle başlayıp mor renkle sona erer (Resim 4 ve Resim 5).

Resim 4. Celi sülüs levha, “Ah Minel Aşk”, hat: Hüseyin Gündüz, tezhip: Faruk Taşkale, 42x58 cm, SHM koleksiyonu.

Resim 4a. Resim 4'ün detayı.

Resim 5. Celi sülüs levha, “Ya Vedud”, hat: Hüseyin Gündüz, tezhip: Faruk Taşkale, 40x50 cm, S.H.M koleksiyonu.

Resim 5a. Resim 5'in detayı.

Sanatkârın her iki çalışması da birçok eserin bulunduğu Sadberk Hanım Müzesinde bulunmaktadır. Aynı zamanda klasik kuralları alt yapı olarak kullanıp, formda hayal gücünü zorlayan, tabiatla görülen her nesneyi konu alabilecek resimsel özelliklere sahip tasarımlar da yapmaktadır (Resim 6 ve Resim 7).

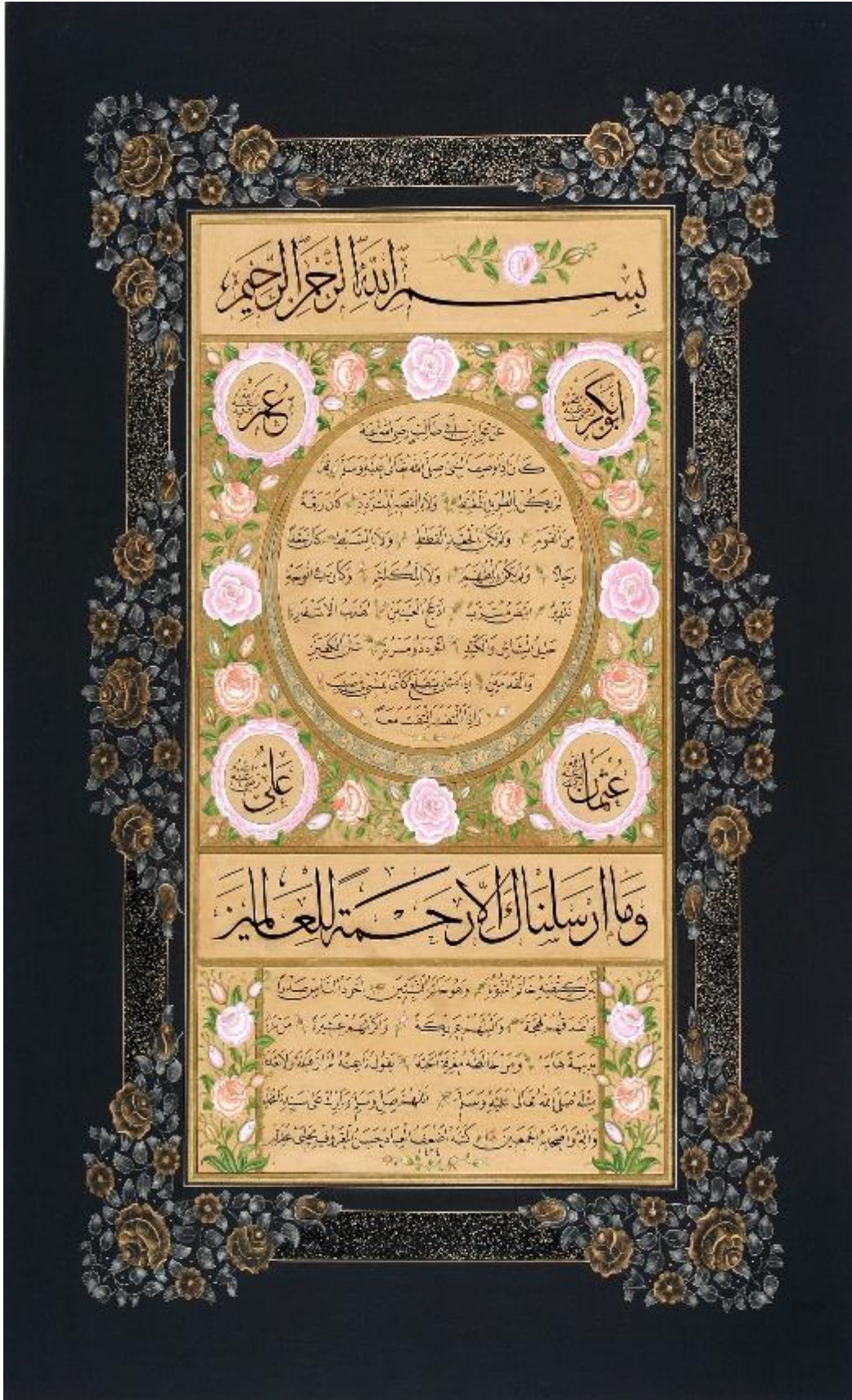
Resim 6. “İlahi Aşk,” hat: Hüseyin Gündüz, tezhip: Faruk Taşkale, Betül Demir koleksiyonu.

Resim 6a. Resim 6'nın gül detayı.

Resim 6b. Resim 6'nın yaprak detayı.

Resim 7. Hilye-i şerife, hat: Hasan Çelebi, tezhip: Faruk Taşkale, DEMSA koleksiyonu.

Sanatkâr tarafından yapılan natüralist üslupta çiçeklerin yaprak ve gövdelerinde su damlacıkları, uğur böceği, karınca, örümcek gibi böcekler sanatçının eserlerinde ön plana çıkan detaylardır (Resim 8 ve 9). Sanatkâr bu detayları hemen hemen tüm eserlerinde kullanmaktadır (Turgut, 2019:149-153).

Resim 8. Faruk Taşkale'nin natüralist tarzda çalıştığı “Cennet” isimli eseri, Emirhan Gündüz koleksiyonu.

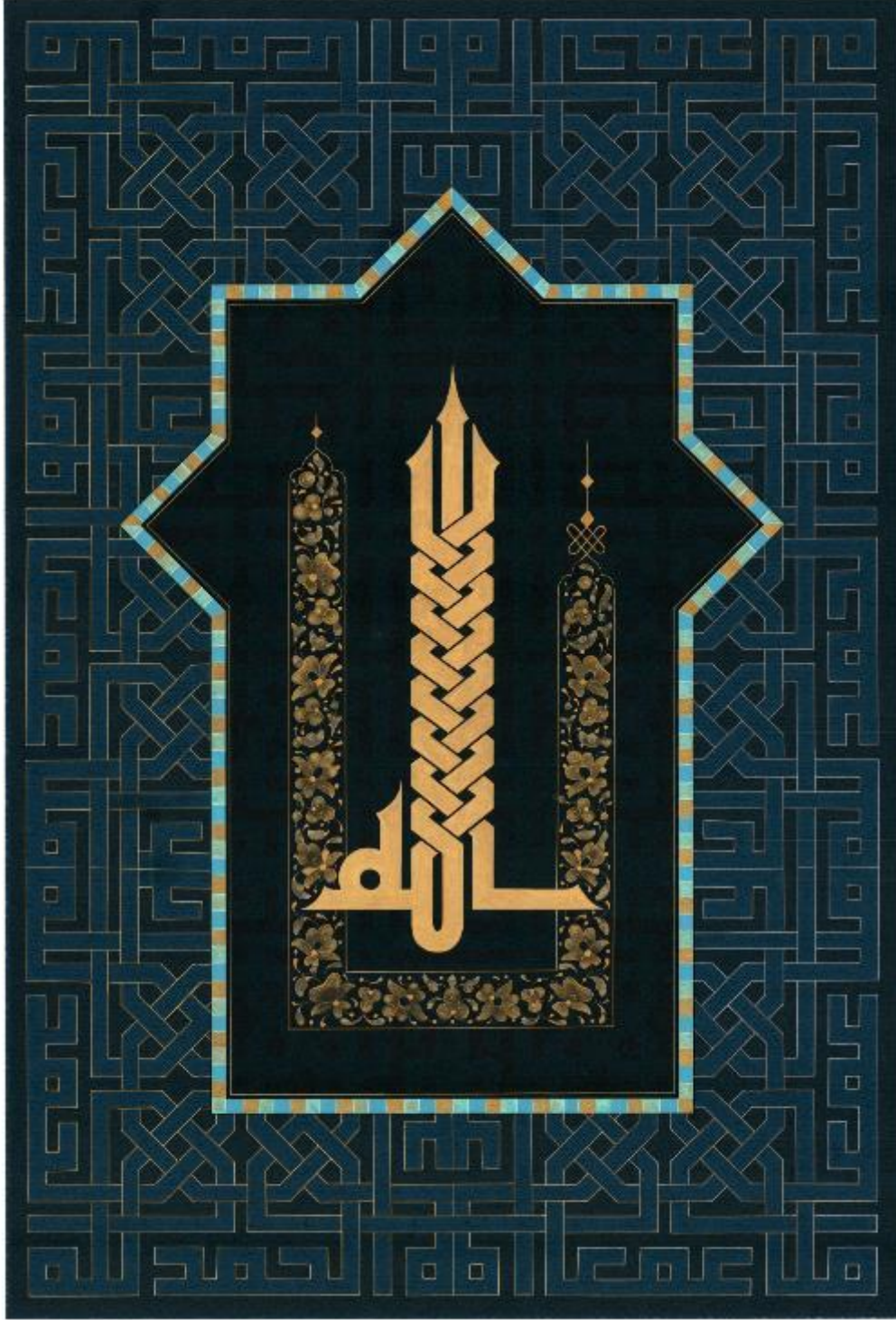

Resim 8a. Resim 8'in detayı.

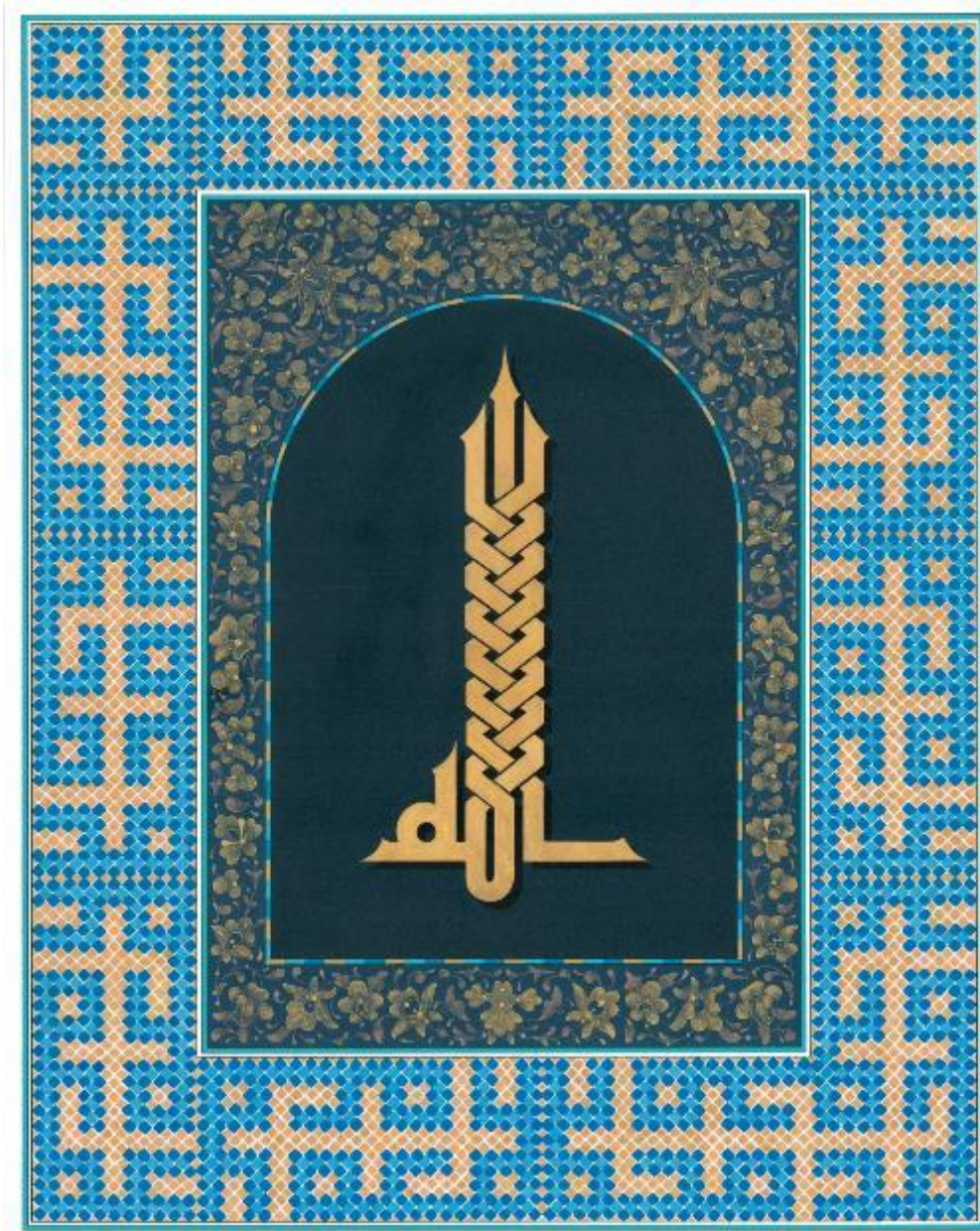

Resim 9. Faruk Taşkale'nin “Yansıma” isimli eseri, Yıldız Holding koleksiyonu.

Tezhip sanatında klasik çalışmalara ilaveten özgün, serbest ve farklı tasarımların kapısını açan, diğer sanatçılara ışık tutup, cesaretlendiren Taşkale, bir konu, içerik ve projeye göre tasarımlar da yapmaktadır ve konuyu en iyi şekilde yansıtan çalışmalar konusunda son derece maharetlidir. 2018 senesinde yapılan Özbek ve Türk sanat özelliklerinin konu edildiği proje için hazırladığı 50x70 cm. ölçülerindeki “Sır” ve “Turkuaz” isimli iki eseri İstanbul ve Özbekistan’da sergilenmiş ve oldukça ilgi çekmiştir (Resim 10 ve 11).

Resim 10. “Sır”, (Allah), Faruk Taşkale, Emirhan Gündüz koleksiyonu.

Resim 11. “Turkuaz”, Faruk Taşkale, Betül Demir koleksiyonu.

Turkuaz, Türk kültüründe mimari eserlerde bulunan çini ve mozaik uygulamalarda sıkça kullanılan bir renktir. Turkuaz adlı eserde kubbe formu, turkuaz mozaikler ve Türk tezhip sanatında 15. yüzyılda etkili olmuş Özbek asıllı “Babanakkaş” ekolü halkâr uygulamaları ön plana çıkmaktadır. Hayatın, huzurun ve mutluluğun merkezinde bulunan “Allah”, zer-endûd tekniğiyle yazılmış olup, güzel ahlâkın temsilcisi olan “Muhammed” in adının yazılı olduğu bir bordür ile tezyin edilmiştir. Sanatçı “Sır” adlı eserde, hayatın, evren ve yaratılışının henüz açıklanmamış sırlarla dolu olduğunu ve bu sır ve gizemi, zer-endûd tekniği ile hazırlanmış “Allah” lafzı, nebati motifler ve geçme tekniği ile uygulanmış yazılar ile görselleştirdiğini belirtmektedir.

Sonuç

Tezhib; müzehhibin duygu dünyasından aheng-i levn ile doğar. Tezhib, somut ve soyut delilleriyle kâinatın her zerresinde görmek isteyen gözler için tekâsüf eden aşkın ve varlığın sınırsız sanatıdır. Renklerin ve şekillerin birleşmesi ile tezhib, Kur’ân-ı Kerîm’de “Ahsen-i Takvim” olarak vasıflandırılan insana kendini sunar. Böylelikle yeryüzündeki eşsiz musavvirata dikkat çekebilmenin yanı sıra kâdir-i mutlağın, muciz kelâmını da yine kendine yakışır bir mazruf ile imân edecek yeni nesillere ulaştırabilme çabasına erişir. Faruk Taşkale bu çaba ile hayatını şekillendirmiş ilim ve sanat insanıdır. Resim yeteneği ve hayatı boyunca tezhip ile ilgili çabaları neticesinde Türk tezhip sanatında kendisine önemli bir yer edinmiş, tasarımları ve uygulama tarzıyla ekol olmuştur. Taşkale’nin tezhip anlayışı hem klâsik hem de çağdaş uygulamalarla yoğrulmuş, serbest ve farklı tasarımları benimsemiş, doğadan esinlenerek yaratılanı yansıtmayı amaçlamıştır. Klâsik çalışmalarının dışında özgün tasarımlarında tezhip sanatında ilk kez uygulanan kâğıt zeminlerinde ve hatâyî çiçeklerinde renk geçişleri ve çok renkli uygulamalar, asimetrik kompozisyonlar ve sade, yumuşak renkler sanatkarın üslup özelliklerinden olmuştur. Bu özellikleri ile Taşkale, diğer sanatçılara ilham kaynağı olarak yenilikçi akımın öncülerinden olmuştur. Devler gibi iz bırakmak için karıncalar gibi çalışan Taşkale’nin eserlerinden etkilenip yetişen ve sonra kendi yolunu üslubunu bulan birçok müzehhip, müzehhibe ve akademisyen yetişmiştir.

Kaynaklar

- Derman, F. Çiçek. Osmanlı Asırlarında Üslup ve San’atkarlarıyla Tezhip San’atı”, Osmanlı (Kültür ve Sanat), C. 11, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 2000.
- Taşkale, Faruk. “Gelenekten Geleceğe Tezhip Sanatında Bir Yolculuk.” İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları El Sanatları Dergisi 9, 6-7. 2010.
- Üçer, Kaya, Üçer, Münevver. Lale-i Münevveran. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları. 2006.
- URL 1: <https://www.ketebe.org/sanatkar/faruk-taskale-2141> (Erişim tarihi: 10.05.2021).
- URL 2: <https://www.dunyabizim.com/soylesi/faruk-taskale-ile-hocasi-muzehhibe-rikkat-kunt-uzerine-roportaj-h25692.html> (Erişim tarihi: 01.05.2021).
- URL 3: <https://www.kuveytturkoznel.com.tr/hizmetlerimiz/kultur-sanat-hizmetleri/sanatlar/prof-dr-faruk-taskale-ile-tezhip-sanati-uzerine.3121.aspx> (Erişim tarihi: 05.05.2021).

Resimler: Prof. Dr. Faruk TAŞKALE’nin arşivinden alınmıştır.

AN INNOVATIVE MASTER OF ILLUMINATION ART: FARUK TASKALE

Betül COŞKUN ÇELİK

ABSTRACT

Prof. Dr. Faruk Taskale has become an important name among the scientists and artists who work on the illumination art by reason of he has created new and original artworks on the Turkish Culture and Art. Considering his studies in his field, he is a scientist and craftsman who left many remarkable artworks to future generations and created many valuable artworks both academically and artistically. In consideration of Faruk Taskale’s artworks are viewed from a wide perspective, the general situation determined comes into forefront original designs blended contemporary forms with the rules of tradition besides his classical artworks. Prof Dr Taskale draws attention with its hatai flowers, asymmetrical compositions, soft colors and especially the color transition flower applications used for the first time in the illumination art on paper surfaces with color transitions applied for the first time in the illumination art. In this research, a biographical study has been made by using the events that have developed from Faruk Taskale’s birth until today, his life full of illumination art, his meeting with Illuminator Rikkat Kunt, knowledge about his art style, his writings, books and interviews. It is certain that the style and art life of Taşkale, the most innovative craftsman and scientist among the 21st century craftsmen for the illumination art, will shed light on the people who are devoted to the illumination art.

Keywords: Faruk Taskale, illumination art, illuminator, rose